

بررسی تاثیر نسبت‌های مالی بر مدیریت سود تعهدی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

محمدحسین عبدالرحیمیان^۱، سید احمد میرجعفری اردکانی^{۲*}، فروغ لطفی^۳

۱- عضو هیأت علمی، دانشگاه میبد

۲- نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد مدیریت مالی - مهندسی مالی و مدیریت ریسک، دانشگاه علم و هنر یزد

seyedahmadmirjafariardakani@Yahoo.com

۳- کارشناسی ارشد مدیریت مالی، موسسه آموزش عالی کوشیار

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر نسبت‌های مالی بر مدیریت سود تعهدی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این پژوهش جهت ارزیابی مدیریت سود تعهدی از مدل کوتاری (۲۰۰۵) استفاده شده است. جهت آزمون فرضیه‌ها، تعداد ۱۰۹ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ (تعداد ۴۳۶ شرکت-سال)، به روش حذفی سیستماتیک انتخاب شده و فرضیه‌ها، با استفاده از تحلیل رگرسیون داده‌های ترکیبی مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج آزمون معناداری ضرایب بر اساس معادله‌های رگرسیون برازش شده، به طور خلاصه حاکی از وجود ارتباط معکوس و معنی‌دار بین نسبت جاری و مدیریت سود تعهدی، ارتباط معکوس و معنی‌دار بین نسبت کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها و مدیریت سود تعهدی، ارتباط مستقیم و معنی‌دار بین نسبت گردش نقدی و مدیریت سود تعهدی و عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین سایر نسبت‌های مالی با مدیریت سود تعهدی می‌باشد.

واژگان کلیدی: نسبت‌های مالی، مدیریت سود تعهدی، مدیریت سود حسابداری، بورس اوراق بهادار

۱- مقدمه

سود گزارش شده شرکت‌ها به عنوان یکی از معیارهای مهم تصمیم‌گیری و از مهمترین معیارهای ارزیابی عملکرد و تعیین ارزش بنگاه اقتصادی تلقی می‌شود، که همواره مورد استفاده‌ی طیف وسیعی از استفاده‌کنندگان نظیر سهامداران، سرمایه‌گذاران، کارگزاران بورس و... قرار می‌گیرد. از آنجایی که محاسبه‌ی سود بنگاه اقتصادی متأثر از روش‌های برآوردی حسابداری بوده و تهیه‌ی صورت‌های مالی بر عهده‌ی مدیریت واحد تجاری می‌باشد، ممکن است بنا به دلایل مختلف، مدیریت اقدام به مدیریت سود نماید. بیشتر محققان حسابداری معتقدند که مدیریت سود نوعی دستکاری صورت‌های مالی است و مستلزم انتخاب روش‌های حسابداری و یا قواعد گزارشگری در چارچوب الگوی خاصی است که سبب می‌شود انحراف سودهای گزارش شده کاهش یابد. از جمله انگیزه‌هایی که موجب مدیریت سود می‌شود می‌توان به تأثیر بر قیمت سهام، افزایش حقوق و مزایای مدیریت و جلوگیری از نقض قراردادهای وام اشاره کرد. اکثر این انگیزه‌ها به منافع آنی مانند پاداش، یا به جلوگیری از زیان آنی مانند افت قیمت سهام مربوط می‌شود (پرتوی و همکاران، ۱۳۹۲).

یکی از روش‌های مدیریت سود، مدیریت حسابداری سود است که از طریق دستکاری اقلام تعهدی^۱ انجام شده و وسیله‌ای برای تغییر آرایش حساب‌ها می‌باشد. این روش بر عملیات شرکت و جریان‌های نقدی تأثیر مستقیم ندارد. تمایل مدیران به اعمال مدیریت سود وسوء استفاده از آن و در نتیجه ارائه اطلاعات نادرست به سهامداران، آسیب جدی به اعتماد سهامداران وارد و هزاران نفر از آنها را متضرر خواهد ساخت. این امر در نهایت تبعات اقتصادی وخیمی به دنبال خواهد داشت (سلطان خمسی، ۱۳۹۵).

¹ Earnings management

² Accounting Earnings Management

³ Accrual-based manipulation

همچنین گفته می‌شود یکی از مهمترین هدف‌های واحدهای تجاری، به حداکثر رسانیدن حقوق صاحبان آن است (حداکثر کردن ارزش سهام شرکت) اگرچه امروزه، ملاحظات اجتماعی نیز می‌تواند هدف عمده واحدهای انتفاعی محسوب شود. از لحاظ تئوریک، هدف‌ها و خط‌مشی‌های یک شرکت سهامی توسط صاحبان آن (سهامداران) از طریق هیأت مدیره انتخابی توسط مجمع عمومی صاحبان سهام تعیین می‌شود. اما، با توجه به اختیارات عمده ای که به مدیریت سطح بالای شرکت‌ها داده می‌شود، هدف‌ها و خط‌مشی‌ها عملاً توسط مدیریت تعیین می‌گردد (همتی و همکاران، ۱۳۹۴). برای اعطای اختیارات مزبور به مدیریت، دو دلیل اصلی وجود دارد. دلیل اول این است که نظریات یکایک سهامداران را نمی‌توان عملاً و بطور کارآمد به مدیریت شرکت منتقل کرد. دلیل دوم، توجه داشتن سهامداران به این واقعیت است که مدیران حرفه ای با توجه به آموزش و تجربیاتی که دارند واجد شرایط بهتری برای اداره امور شرکت می‌باشند. این تفویض اختیار تا هنگامی که عملکرد شرکت از لحاظ کسب سود و پرداخت سود سهام رضایت بخش باشد، برای بیشتر سهامداران قابل قبول خواهد بود (طالبی، ۱۳۸۹). با توجه به پژوهش‌های انجام شده در حوزه مالی، یکی از موضوع‌های مهم در این رابطه، بررسی پدیده مدیریت سود شرکت‌ها است که به طور گسترده ای در حوزه مالی و حسابداری مورد توجه قرار گرفته است.

در این تحقیق سعی شده است که به استفاده کنندگان از صورت‌های مالی این آگاهی داده شود که گاهی اوقات سود مدیریت می‌شود و از این رو سود گزارش شده از سود واقعی متفاوت خواهد بود. از آنجایی که هدف اصلی گزارشگری مالی، بیان وضعیت مالی و عملکرد واحد تجاری برای اشخاص بیرون از واحد تجاری است و ابزار اصلی انتقال اطلاعات به اشخاص مزبور، صورت‌های مالی می‌باشد، لذا بررسی نسبت‌های مالی کلیدی در این صورت‌های مالی، جهت توجه به مقوله مدیریت سود، به عنوان نوعی رفتار در گزارشگری مالی حائز اهمیت است چرا که بر تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران و استفاده کنندگان صورت‌های مالی تاثیر گذار می‌گذارد.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- مدیریت سود

مدیریت سود در ادبیات حسابداری از مباحثی است که در حوزه سود حسابداری مطرح می‌شود. این مبحث در حسابداری از حدود ابتدای قرن بیستم به بعد با تحقیقات مختلفی توسط صاحب نظران رشته حسابداری شکل گرفت. هر یک از این پژوهش‌ها از ابعاد خاصی و با عبارات متفاوتی نظیر دستکاری سود، هموارسازی سود و در نهایت مدیریت سود به موضوع پرداخته اند. در ادبیات حسابداری تعاریف گوناگونی از مدیریت سود ارائه شده است که در ادامه به چند مورد آن اشاره می‌شود:

سالمون (۲۰۰۵) مدیریت سود یک دستکاری آگاهانه و فعال در نتایج حسابداری به منظور ایجاد تغییر در نشان دادن وضعیت تجاری واحد اقتصادی می‌باشد.

اسکات^۱ (۲۰۰۰) مدیریت سود را به دو نوع بیان کرد:

۱- مدیریت سود فرصت طلبانه^۲: یعنی مدیریت، سود را به صورتی دستکاری و گزارش می‌کند تا حداکثر منافع را برای خودش کسب کند.

۲- مدیریت سود کارآ (سودمند)^۳: یعنی مدیریت، سود را با اطلاعات محرمانه و خصوصی که دارد اصلاح و بهبود و گزارش می‌کند تا حداکثر منافع را برای سهامداران داشته باشد.

۲-۲- مدیریت سود تعهدی

اقدام تعهدی از تفاوت بین سود عملیاتی و جوه نقد حاصل از عملیات ایجاد می‌گردد، که شامل هزینه استهلاک، تغییرات در دارایی‌ها و بدهی‌های جاری می‌باشد. مدیریت سود تعهدی روشی است که در آن مدیر بدون تاثیرگذاری بر وجه نقد و بدون اخذ تصمیمات واقعی اقتصادی، تنها در بستر دفاتر حسابداری اقدام به مدیریت سود می‌کند. لازم به ذکر است در این نوع مدیریت سود

1. Scott. 2000.

2. opportunistic earnings management

3. efficient (beneficial) earnings management

نیز همانند مدیریت سود براساس فعالیت‌های واقعی، مبلغ سود وزیان شرکت تغییر می‌کند. در ادامه برخی از انواع این نوع مدیریت سود تشریح می‌شود (دستگیر و حسینی، ۱۳۹۲):

الف) تغییر در اصول و رویه‌های حسابداری: اصول پذیرفته شده حسابداری در بسیاری از موارد کاربرد روش‌های مختلفی را مجاز می‌داند که هر یک از این روش‌ها منجر به مبلغ متفاوتی سود (زیان) می‌گردد. به عنوان مثال می‌توان به روشهای مختلف استهلاک، ارزیابی موجودی کالا، روش‌های مختلف حسابداری دارایی‌های ثابت مشهود، نامشهود و سرمایه گذاری بلندمدت اشاره کرد (هلی و همکاران^۱، ۱۹۹۳).

ب) انجام بر آورد و تغییر دادن آن: از آن جایی که انجام بر آورد و تخمین جزء خصوصیات ذاتی حسابداری است، استانداردهای حسابداری تغییر در بر آورد را اجازه داده اند؛ به طوری که شرکت نیاز به تجدید ارائه وثبت اثرات انباشته تغییر در بر آورد را نیز ندارد. لذا مدیران می‌توانند از این روش برای مدیریت سود استفاده کنند. در جهت اعمال مدیریت سود، برخی از مصداق‌های تغییر در بر آورد عبارت‌اند از: تغییر عمر مفید و ارزش اسقاط دارایی‌های ثابت مشهود و نامشهود، تغییر درصد بر آورد هزینه (ذخیره) مطالبات مشکوک الوصول، انجام بر آورد دلخواه از درصد پیشرفت کار در پیمان‌ها، سرمایه ای یا دوره ای تلقی کردن برخی هزینه‌ها مثل تحقیق و توسعه وغیره (دستگیر و حسینی، ۱۳۹۲).

ج) اعمال اختیار در در آمد و هزینه: به منظور شناسایی درآمد شرط‌هایی باید محقق شود، لذا در صورت مدیریت این شرط‌ها می‌توان مدیریت سود اعمال نمود. به عنوان مثال در بند ۱۶ استاندارد شماره ۳ حسابداری ایران چنین آمده است: "برای این که زمان انتقال مخاطرات و مزایای مالکیت به خریدار را بتوان تعیین کرد، لازم است شرایط معامله مورد بررسی قرار گیرد. در اغلب حالات، انتقال مخاطرات و مزایای مالکیت با انتقال مالکیت قانونی به خریدار یا تصرف مورد معامله توسط خریدار همراه است. مواردی نیز وجود دارد که مخاطرات و مزایای مالکیت در زمانی متفاوت از زمان انتقال مالکیت قانونی یا تصرف توسط خریدار انتقال می‌یابد". بنابراین مدیری که قصد مدیریت سود افزایشنده را دارد می‌تواند با تنظیم و مدیریت مفاد قرارداد و کنار گذاری موجودی کالا در انبار، فروش را شناسایی کند. به عنوان مثالی دیگر زمانی که خریدار حق فسخ معامله را براساس مفاد قرارداد داشته باشد و واحد تجاری در مورد برگشت کالای فروش رفته مطمئن نباشد، اگر تمامی شرایط دیگر برقرار باشد، شرکت نباید درآمد را شناسایی کند (استاندارد شماره ۳ حسابداری ایران، بند ۱۷) مدیر شرکت از این گزاره می‌تواند در جهت اعمال مدیریت سود کاهنده استفاده کند (دستگیر و حسینی، ۱۳۹۲).

د) اشتباهات حسابداری: اشتباهات را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود؛ اشتباهات عمدی و غیر عمدی. معمولاً اشتباهات غیر عمدی به دلایل مختلفی از جمله درک اشتباه از قوانین پیچیده حسابداری و خطای سیستم حسابداری رخ می‌دهند. در عین حال، این احتمال وجود دارد که به دلیل دستکاری هدفمند حسابداری و به قصد متقاعد کردن سرمایه گذاران مبنی بر عملکرد خوب شرکت باشد (دستگیر و حسینی، ۱۳۹۲). اصلاح اشتباهات باید از طریق اصلاح مانده سود (زیان) انباشته ابتدای دوره در صورت‌های مالی منعکس گردد (استاندارد حسابداری شماره ۶، بند ۴۱)

۳- پیشینه پژوهش

روانشاد و همکاران (۱۳۸۹)، به بررسی رابطه بین مدیریت سود و ساختار سرمایه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. برای مطالعه تحقیقشان، اطلاعات مربوط به ۶۰ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ را مورد بررسی قرار دادند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش رگرسیون چند متغیره استفاده شد. در پژوهش آن‌ها، ساختار سرمایه بعنوان متغیر وابسته و اقلام تعهدی اختیاری، ROA (نسبت بازده به مجموع دارایی‌ها) و ROE (نسبت بازده به مجموع حقوق صاحبان سهام) بعنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. نتایج حاکی از آنست که اقلام تعهدی اختیاری و ROE دارای رابطه معنی دار منفی با ساختار سرمایه دارند. و ROA رابطه مثبت معنی داری با ساختار سرمایه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد.

لگزیان و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهش خود تحت عنوان "بررسی تاثیر نسبت‌های مالی بر پیش بینی سود شرکت و بازده سهام" با مبنا قراردادن اطلاعات بنیادی در صورت‌های مالی شرکت‌ها، تلاش نمودند تا اثر بخشی ۱۰ مورد از مهم‌ترین نسبت‌های مالی را در پیش بینی بازده آتی و سود آتی ۲۵۲ شرکت از شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران که اطلاعات مالی آنها در یک دوره ۶ ساله

¹ Healy

(۱۳۸۵-۱۳۸۰) در دسترس بوده است را آزمون نمایند. یافته‌های پژوهش نشان داده است که نسبت های سود آوری و نسبت های فعالیت می توانند پیش بینی کننده مناسبی برای بازده آتی سهام در بورس اوراق بهادار تهران باشند. با این حال ارتباط معنی داری میان نسبت های مالی و سود آتی نشان داده نشده است که احتمالاً ناشی از هموار سازی سود در شرکت های ایرانی است.

قدردان و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی تأثیر نسبت های مالی بر پیش بینی بازده سهام عادی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جهت تعریف نسبت های مالی از چهار متغیر قیمت بازار به سود هر سهم، قیمت بازار به ارزش دفتری هر سهم، قیمت بازار به قیمت فروش هر سهم و سود هر سهم استفاده شد. روش پژوهش مورد استفاده، روش شبه تجربی با طرح پس رویدادی بود، تعداد ۱۵۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۸-۱۳۹۰ بررسی گردید. جهت آزمون فرضیه ها از مدل رگرسیون چند متغیره استفاده شد. یافته های پژوهش نشان می دهد که در سال های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ بین نسبت سود هر سهم با پیش بینی بازده سهام، در سال ۱۳۸۸ بین نسبت قیمت بازار هر سهم به قیمت فروش هر سهم با پیش بینی بازده سهام، در سالهای ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ بین نسبت قیمت بازار هر سهم به ارزش دفتری هر سهم با پیش بینی بازده سهام و در سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ بین نسبت قیمت بازار هر سهم به سود هر سهم با بازده سهام پیش بینی شده رابطه معناداری وجود دارد.

راعی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر نسبت های مالی بر میزان چسبندگی هزینه ها در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. به منظور سنجش چسبندگی هزینه ها از هزینه های عملیاتی استفاده نمودند. نسبت های مالی بکاررفته پژوهش آن ها شامل گردش موجودی کالا، گردش دارایی های ثابت و گردش مجموع دارایی ها است. در پژوهش آنها، تعداد ۷۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره ی زمانی ۱۳۹۱-۱۳۸۶ بررسی و جهت آزمون فرضیه ها از داده های تلفیقی در نرم افزار اقتصادسنجی Eviews 6 استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که هزینه های عملیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (البته در سطح بسیار ضعیف) چسبنده هستند. همچنین نتایج حاکی از آن است که نسبت گردش دارایی های ثابت، چسبندگی هزینه های عملیاتی را افزایش می دهد. این در حالی است که دو نسبت دیگر یعنی گردش موجودی کالا و گردش مجموع دارایی ها تأثیری بر چسبندگی هزینه ها ندارند.

قورچیان و همکاران (۱۳۹۴)، به بررسی اثر نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام بر مدیریت سود شرکت های فهرست شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. به منظور دستیابی به اهداف تحقیق از اطلاعات ۵۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی یک دوره ۴ ساله (۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱) مورد مطالعه قرار دادند. به منظور بررسی روابط بین متغیرهای تحقیق روش آماری مورد استفاده همبستگی بوده است. تجزیه و تحلیل نتایج نشان می دهد که هیچ رابطه معنی داری بین نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام و مدیریت سود وجود ندارد.

۴- روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر بر اساس هدف، از نوع توصیفی و بر اساس ماهیت و روش از نوع همبستگی است. همچنین از بعد نتیجه پژوهش یک پژوهش کاربردی و از نظر نوع داده ها و زمان گردآوری اطلاعات از نوع داده های تلفیقی و تاریخی می باشد که نمونه های موجود را در طول دوره های زمانی مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

در بخش اول پژوهش جهت گردآوری مبانی نظری و پیشینه پژوهش از روش کتابخانه ای استفاده می شود. بخش دوم پژوهش، از آنجا که به صورت میدانی است و با داده های واقعی شرکت ها سر و کار دارد، فراهم کردن اطلاعات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که با عنایت به متغیرهای تحقیق مربوط به صورتهای مالی شرکت ها می شود از نرم افزار رهاورد نوین و سایت اطلاع رسانی شرکت بورس استفاده شده است. جهت آزمون فرضیه های تحقیق، پس از انتخاب شرکت های نمونه و جمع آوری اطلاعات مربوطه، این اطلاعات با استفاده از نرم افزار صفحه گسترده اکسل پردازش شده و سپس با استفاده از نرم افزار Eviews اقدام به به آزمون فرضیه ها گردیده است. مدل های مورد استفاده در این تحقیق نیز از نوع رگرسیون خطی چند متغیره هستند.

۵- جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری این پژوهش، شامل تمامی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. قلمرو زمانی پژوهش یک دوره ۴ ساله از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ می باشد. روش نمونه گیری در این مطالعه، روش حذفی سیستماتیک است. شرکت هایی به عنوان نمونه انتخاب شدند که:

۱. سال مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند ماه هر سال باشد.
 ۲. طی بازه زمانی پژوهش سال مالی خود را تغییر نداده باشند.
 ۳. اطلاعات مالی آنها در قلمرو زمانی پژوهش در دسترس باشد.
 ۴. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی (بانک‌ها و لیزینگ) نباشند.
 ۵. در طی بازه زمانی پژوهش بیش از ۶ ماه وقفه معاملاتی در طی هر سال نداشته باشند.
- با اعمال شرایط فوق، تعداد ۱۰۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

۶- فرضیه های پژوهش

- با توجه به مطالب ارائه شده در مبانی نظری، فرضیه‌های پژوهش عبارتست از:
- فرضیه اول: بین "نسبت بدهی" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم: بین نسبت "بدهی های بلند مدت" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم: بین نسبت "جاری" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه چهارم: بین نسبت "آنی" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه پنجم: بین نسبت "کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی ها" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه ششم: بین نسبت "سرمایه در گردش به کل دارایی ها" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه هفتم: بین نسبت "موجودی نقد و شبه نقد تقسیم بر بدهی های جاری" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه هشتم: بین نسبت "گردش نقدی" و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.

۶-۱- آزمون آماری فرضیه های پژوهش

مدل تحقیق برای آزمون فرضیه های اول تا هشتم به شرح زیر می‌باشد:

$$DA_{i,t} = X_{1i,t} + X_{2i,t} + X_{3i,t} + X_{4i,t} + X_{5i,t} + X_{6i,t} + X_{7i,t} + X_{8i,t} + \varepsilon_{it} \quad \text{معادله ۱}$$

که در آن:

۶-۱-۱- متغیر وابسته

$DA_{i,t}$: مدیریت سود تعهدی بر مبنای اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در سال جاری بر اساس مدل کوتاری (۲۰۰۵)

۶-۱-۲- متغیرهای مستقل

با مطالعه پیشینه پژوهش های گذشته، تعداد ۸ نسبت از مهم ترین نسبت های مالی جهت متغیرهای مستقل انتخاب گردید. جدول ۱ متغیرهای مستقل پژوهش را نشان می دهد.

جدول ۱- متغیرهای مستقل پژوهش و نحوه محاسبه آنها

تعریف متغیر مستقل و نحوه محاسبه	نماد متغیر مستقل
نسبت بدهی = کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها	X_1
نسبت بدهی‌های بلندمدت = بدهی‌های بلندمدت یا غیر جاری به کل دارایی‌ها	X_2
نسبت جاری = دارایی‌های جاری به بدهی‌های جاری	X_3
نسبت آنی = دارایی‌های جاری منهای موجودی کالا و مواد اولیه تقسیم بر بدهی‌های جاری	X_4
کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها	X_5
سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها	X_6
نسبت موجودی نقد و شبه نقد (سپرده‌های بانکی، اوراق مشارکت و نظایر آن) تقسیم بر بدهی‌های جاری	X_7
نسبت گردش نقدی = وجوه نقد حاصل از عملیات تقسیم بر بدهی جاری	X_8

۶-۲- اندازه گیری مدیریت سود تعهدی

برای اندازه گیری مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی از ارقام تعهدی اختیاری استفاده می‌شود. لذا بر طبق مدل کوتاری (۲۰۰۵) ضرایب ارقام تعهدی کل بر اساس معادله ۲ رگرسیون محاسبه می‌گردد. سپس برای محاسبه ارقام تعهدی اختیاری^۱ جزء باقیمانده $(\varepsilon_{i,t})$ معادله رگرسیون ۳ منظور می‌گردد (انصاری و همکاران، ۱۳۹۲):

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \alpha_0 + \beta_1 \frac{1}{A_{i,t-1}} + \beta_2 \frac{\Delta S_{i,t} - \Delta AR_{i,t}}{A_{i,t-1}} + \beta_3 \frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} + \beta_4 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad \text{معادله ۲}$$

$$DA_{i,t} = \varepsilon_{i,t} \quad \text{معادله ۳}$$

که در آن:

$TA_{i,t}$: ارقام تعهدی کل شرکت i در سال جاری که برابر است با تفاوت میان سود خالص و جریان نقد حاصل از عملیات

$DA_{i,t}$: ارقام تعهدی اختیاری شرکت i در سال جاری که برابر است با جزء باقیمانده معادله رگرسیون ۲

$A_{i,t-1}$: دارایی کل شرکت i در سال قبل

$\Delta S_{i,t}$: تغییر فروش‌های شرکت i در سال جاری که برابر است با تفاوت میان فروش در سال جاری و فروش در سال قبل

$\Delta AR_{i,t}$: تغییرات حساب‌های دریافتنی که برابر است با تفاوت میان حساب‌ها و اسناد دریافتنی تجاری سال جاری و حساب‌ها و

اسناد دریافتنی تجاری سال قبل

$PPE_{i,t}$: اموال، ماشین آلات و تجهیزات ناخالص شرکت i در سال جاری

$ROA_{i,t}$: بازده دارایی کل شرکت i در سال جاری که برابر است با سود خالص تقسیم بر کل دارایی‌ها در سال جاری

$\varepsilon_{i,t}$: جملات پسماند

پس از برآورد مدل ۲، مقادیر خطای مدل $(\varepsilon_{i,t})$ بدست می‌آید که بیانگر ارقام تعهدی اختیاری و شاخص مدیریت سود تعهدی

می‌باشد.

۷- تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

۷-۱- آزمون مانایی

قبل از برآورد مدل به منظور اطمینان از نتایج تحقیق و ساختگی نبودن روابط موجود در رگرسیون و معنی دار بودن متغیرها،

اقدام به انجام آزمون مانایی و محاسبه ریشه واحد متغیرهای تحقیق در مدل گردید. نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد برای متغیرها

به شرح جدول (۲) می‌باشد که نشان می‌دهد تمامی متغیرهای پژوهش در سطح (۴۳۶ مشاهده) مانا بودند.

¹ discretionary accruals

جدول (۲): نتایج آزمون ریشه واحد متغیرهای پژوهش

Levin,lin & chut		آزمون متغیر
احتمال	آماره	
۰/۰۰۰	-۵۷,۴۰۸۱	مدیریت سود تعهدی
۰/۰۰۰	-۳۲,۷۶۲۷	نسبت بدهی
۰/۰۰۰	-۱۱۹,۴۲۵	نسبت بدهی‌های بلندمدت
۰/۰۰۴	-۲۷,۳۸۸۹	نسبت جاری
۰/۰۰۰	-۱۲,۷۶۱۲	نسبت آنی
۰/۰۰۰	-۱۵,۷۲۲۴	کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها
۰/۰۰۰	-۴۱۵,۸۳۷	سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها
۰/۰۰۰	-۴۴,۸۰۸۱	نسبت موجودی نقد و شبه نقد تقسیم بر بدهی‌های جاری
۰/۰۰۰	-۶۵,۶۵۵۹	نسبت گردش نقدی

۲-۷- آزمون هم خطی

برای بررسی وجود یا عدم وجود هم خطی میان متغیرهای مستقل پژوهش از تحلیل همبستگی استفاده شده است؛ که اینکار با محاسبه ضریب همبستگی پیرسون انجام می‌شود. جدول (۳) نشان می‌دهد که ضریب هم بستگی خیلی زیاد یا خیلی کم، { نزدیک به (۱+ و ۱-)} که نتایج تحلیل رگرسیون را تحت تأثیر قرار دهد وجود ندارد در نتیجه هم خطی ای بین متغیرهای پژوهش مشاهده نمی‌شود.

جدول (۳): ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای مستقل

X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	
-۰,۴۴۸۱۷۶	-۰,۴۰۰۱۲۴	-۰,۵۴۱۸۰۳	-۰,۸۲۸۰۰۲	-۰,۴۸۷۶۱۷	-۰,۵۹۲۸۲۶	۰,۴۴۷۵۸۴	۱,۰۰۰۰۰۰	X1
-۰,۰۶۰۹۹۸	-۰,۰۵۳۲۹۹	-۰,۰۷۶۰۸۰	-۰,۰۲۷۵۰۲۶	-۰,۱۵۰۴۸۶	-۰,۰۷۰۲۲۵	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۴۴۷۵۸۴	X2
۰,۴۲۱۵۲۰	۰,۵۹۱۳۱۲	۰,۸۶۲۶۰۵	۰,۷۵۱۸۰۵	۰,۸۵۱۹۱۲	۱,۰۰۰۰۰۰	-۰,۰۷۰۲۲۵	-۰,۵۹۲۸۲۶	X3
۰,۳۹۸۴۱۲	۰,۵۹۳۶۴۸	۰,۷۳۹۵۷۴	۰,۶۳۷۸۶۹	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۸۵۱۹۱۲	-۰,۱۵۰۴۸۶	-۰,۴۸۷۶۱۷	X4
۰,۵۳۹۱۴۳	۰,۵۴۵۰۶۲	۰,۵۰۹۴۷۹	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۶۳۷۸۶۹	۰,۷۵۱۸۰۵	-۰,۰۲۷۵۰۲۶	-۰,۸۲۸۰۰۲	X5
۰,۲۸۰۹۳۰	۰,۴۲۴۷۶۳	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۵۰۹۴۷۹	۰,۷۳۹۵۷۴	۰,۸۶۲۶۰۵	-۰,۰۷۶۰۸۰	-۰,۵۴۱۸۰۳	X6
۰,۴۹۶۷۱۸	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۴۲۴۷۶۳	۰,۵۴۵۰۶۲	۰,۵۹۳۶۴۸	۰,۵۹۱۳۱۲	-۰,۰۵۳۲۹۹	-۰,۴۰۰۱۲۴	X7
۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۴۹۶۷۱۸	۰,۲۸۰۹۳۰	۰,۵۳۹۱۴۳	۰,۳۹۸۴۱۲	۰,۴۲۱۵۲۰	-۰,۰۶۰۹۹۸	-۰,۴۴۸۱۷۶	X8

۳-۷- آزمون F لیمر

در داده‌های ترکیبی ابتدا به منظور انتخاب بین روش‌های داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی از "آزمون F لیمر" استفاده می‌شود. اگر p-value محاسبه شده بیشتر از سطح خطای ۵ درصد باشد از داده‌های تلفیقی (Pooled) و در غیر اینصورت از داده‌های تابلویی (Panel) استفاده خواهد شد. جدول (۴) نتایج آزمون F لیمر مدل‌های پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج جدول اول آنجائیکه احتمال بدست آمده از آزمون F لیمر برای فرضیه اول کوچکتر از سطح خطای ۵ درصد است، به منظور برآورد این مدل‌ها از مدل داده‌های ترکیبی (Panel) استفاده خواهد شد.

جدول (۴): نتایج آزمون F لیمر مدل های پژوهش

نتیجه آزمون	P-Value	مقدار	آماره	فرضیه ها
Panel	۰/۰۰۰	۳,۴۹۴۹۶۳	F لیمر	فرضیه اول تا هشتم
	۰/۰۰۰	۳۴۰,۴۳۴۶۹۵	Chi-square(χ^2)	

۴-۷- آزمون هاسمن

در مرحله بعد به بررسی این موضوع پرداخته می شود که آیا اثرات فردی به صورت اثرات ثابت است یا اینکه در ساختار واحدهای مقطعی به صورت تصادفی عمل می کند. جدول (۵) نتایج مربوط به آزمون هاسمن فرضیه ی مذکور را نشان می دهد. با توجه به اینکه P-value بدست آمده از آزمون هاسمن برای فرضیه اول کوچکتر از ۵ درصد است، به منظور برآورد این مدل توجیه می شود که الگوی مناسب، الگوی مبتنی بر الگوی اثرات ثابت می باشد.

جدول (۵): نتایج آزمون هاسمن مدل های پژوهش

نتیجه آزمون	P-Value	مقدار	آماره	فرضیه ها
اثرات ثابت	۰/۰۰۰	۳۳۸,۴۹۳۳۰۴	Cross-section Random	فرضیه اول تا هشتم

۵-۷- بررسی نرمال بودن خطاها

یکی دیگر از مفروضات در نظر گرفته شده در مدل رگرسیون آن است که خطاها دارای توزیع نرمال با میانگین صفر باشند. جدول شماره (۶) نتایج حاصل از آزمون نرمالیت پسماند مدل های پژوهش را نشان می دهد. با توجه به اینکه p-value آزمون جاکر برا، برای مدل های پژوهش بزرگتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرضیه H_0 مبنی بر نرمال بودن جملات خطا در مدل های مذکور پذیرفته می شود.

جدول (۶): نتایج آزمون نرمال بودن پسماند

احتمال	مقدار	روش	فرضیه ها
P-value	Value	Method	
۰/۹۸	۰,۰۲۶	Jarque-Bera	فرضیه اول تا هشتم

۶-۷- آزمون همسانی واریانس خطاها

جدول (۷) نتایج حاصل از ناهمسانی واریانس مدل های پژوهش را نشان می دهد. با توجه به نتایج جدول (۷) از آنجائیکه P-value آزمون ناهمسانی واریانس، برای مدل های پژوهش بزرگتر از ۰/۰۵ است؛ در نتیجه فرض صفر مبنی بر همسانی واریانسها پذیرفته می شود.

جدول (۷): نتایج آزمون همسانی واریانس بارتلت ۱

p-value	مقدار	روش	فرضیه
۰/۵۹	۱۴/۰۴۰	Bartlett	فرضیه اول تا هشتم

۱. بعد از برآورد مدل به روش حداقل مربعات معمولی (OLS) به منظور بررسی همسانی واریانس پسماند آزمون مذکور گرفته می شود اگر احتمال آماره آزمون بزرگتر از سطح خطای ۵ درصد باشد مدل با روش OLS آزمون شده و نتایج آزمون فرضیه ها از آن استخراج می شود؛ در غیر این صورت از روش حداقل مربعات وزنی GLS یا ECLS مدل استفاده می شود.

۸- نتایج آزمون فرضیه ها

جدول (۴-۸) نتایج حاصل از برآورد مدل پژوهش را با استفاده از نرم افزار Eviews8 به روش داده‌های ترکیبی نشان می‌دهد. بررسی فرضیه اول:

همانگونه که نتایج مندرج در جدول (۸) نشان می‌دهد، P-value محاسبه شده برای متغیر نسبت بدهی بیشتر از سطح خطای پنج درصد و مثبت می‌باشد در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین این متغیر و مدیریت سود تعهدی ارتباط معنی داری وجود ندارد. لذا فرضیه اول پژوهش رد می‌شود.

بررسی فرضیه دوم:

با توجه به اینکه P-value محاسبه شده برای متغیر نسبت بدهی‌های بلندمدت بیشتر از سطح خطای پنج درصد و مثبت می‌باشد در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین این متغیر و مدیریت سود تعهدی ارتباط معنی داری وجود ندارد. لذا فرضیه دوم پژوهش رد می‌شود.

بررسی فرضیه سوم:

با توجه به اینکه P-value محاسبه شده برای متغیر نسبت جاری کمتر از سطح خطای پنج درصد و ضریب برآوردی منفی می‌باشد؛ در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین نسبت جاری و مدیریت سود تعهدی ارتباط معکوس و معنی داری وجود دارد؛ به طوریکه با افزایش یک درصدی نسبت جاری، مدیریت سود تعهدی به میزان ۰/۰۸ درصد کاهش می‌یابد. لذا فرضیه سوم پژوهش پذیرفته می‌شود.

بررسی فرضیه چهارم:

با توجه به اینکه P-value محاسبه شده برای متغیر نسبت آنی بیشتر از سطح خطای پنج درصد و مثبت می‌باشد در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین این متغیر و مدیریت سود تعهدی ارتباط معنی داری وجود ندارد. لذا فرضیه چهارم پژوهش رد می‌شود. بررسی فرضیه پنجم:

با توجه به اینکه p-value محاسبه شده برای متغیر "کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها" کمتر از سطح خطای پنج درصد و ضریب برآوردی منفی می‌باشد؛ در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین نسبت کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها و مدیریت سود تعهدی ارتباط معکوس و معنی داری وجود دارد؛ به طوریکه با افزایش یک درصدی کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها، مدیریت سود تعهدی به میزان ۰/۰۸ درصد کاهش می‌یابد. لذا فرضیه پنجم پژوهش پذیرفته می‌شود.

بررسی فرضیه ششم:

با توجه به اینکه P-value محاسبه شده برای نسبت سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها بیشتر از سطح خطای پنج درصد و مثبت می‌باشد در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین این متغیر و مدیریت سود تعهدی ارتباط معنی داری وجود ندارد. لذا فرضیه ششم پژوهش رد می‌شود.

بررسی فرضیه هفتم:

با توجه به اینکه P-value محاسبه شده برای نسبت موجودی نقد و شبه نقد تقسیم بر بدهی‌های جاری بیشتر از سطح خطای پنج درصد و مثبت می‌باشد در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین این متغیر و مدیریت سود تعهدی ارتباط معنی داری وجود ندارد. لذا فرضیه هفتم پژوهش رد می‌شود.

بررسی فرضیه هشتم:

با توجه به اینکه p-value محاسبه شده برای متغیر نسبت گردش نقدی کمتر از سطح خطای پنج درصد و ضریب برآوردی مثبت می‌باشد؛ در نتیجه می‌توان اظهار داشت که بین نسبت گردش نقدی و مدیریت سود تعهدی ارتباط مستقیم و معنی داری وجود دارد؛ به طوریکه با افزایش یک درصدی کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها، مدیریت سود تعهدی به میزان ۰/۳۴ درصد افزایش می‌یابد. لذا فرضیه هشتم پژوهش پذیرفته می‌شود.

با توجه به ضریب تعیین ۷۲ درصدی که نشان از برازش خوب الگو و قدرت توضیح دهندگی متغیرهای استفاده شده آن است؛ می‌توان گفت که ۷۲ درصد تغییرات متغیر وابسته، توسط متغیرهای مستقل مذکور قابل تبیین است و از آنجائیکه آماره دوربین-واتسون این مدل نزدیک به ۲ است (۲/۳۳)، می‌توان گفت که در این مدل خودهمبستگی مرتبه اول وجود ندارد (تأیید یکی از

مفروضات رگرسیون). به علاوه نتایج نشان می‌دهد که p-value آزمون F کوچکتر از ۵ درصد است و از آنجائیکه، آماره F اعتبار کلی مدل را نشان می‌دهد در نتیجه می‌توان گفت این مدل با احتمال ۹۵٪ معنی دار بوده و از اعتبار بالایی برخوردار است.

جدول (۸): نتایج آزمون فرضیه‌ها

متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	P-value
عرض از مبدا	-۰,۰۱۶۸۴۷	۰,۰۴۸۶۱۴	-۰,۳۴۶۵۴۲	۰,۷۲۹۲
نسبت بدهی	۰,۱۳۰۷۱۳	۰,۰۷۶۰۲۴	۱,۷۱۹۳۶۴	۰,۰۸۶۵
نسبت بدهی‌های بلندمدت	-۰,۱۴۸۶۰۵	۰,۰۸۳۸۶۴	-۱,۷۷۱۹۹۰	۰,۰۷۷۴
نسبت جاری	-۰,۰۸۸۹۲۹	۰,۰۴۰۹۰۶	-۲,۱۷۳۹۸۶	۰,۰۳۰۴
نسبت آنی	۰,۰۳۲۸۷۳	۰,۰۳۶۶۷۸	۰,۸۹۶۲۷۲	۰,۳۷۰۸
کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها	-۰,۰۸۲۸۴۷	۰,۰۲۱۶۵۸	-۳,۸۲۵۲۰۲	۰,۰۰۰۲
سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها	-۰,۰۱۷۵۱۵	۰,۰۹۱۲۷۵	-۰,۱۹۱۸۹۲	۰,۸۴۷۹
نسبت موجودی نقد و شبه نقد تقسیم بر بدهی‌های جاری	۰,۰۶۵۹۶۴	۰,۰۳۵۶۸۷	۱,۸۴۸۴۲۵	۰,۰۶۵۵
نسبت گردش نقدی	۰,۳۴۱۸۹۱	۰,۰۱۴۲۵۱	۲۳,۹۸۹۹۲	۰,۰۰۰۰
ضریب تعیین	۰,۷۲	ضریب تعیین تعدیل شده		
آماره دوربین واتسون	۲,۳۳	آماره F	۷,۰۷	احتمال آماره F
				۰/۰۰۰

نتیجه گیری و پیشنهادات

در پژوهش حاضر با توجه به مطالعات گذشته، فرضیه‌های تحقیق در راستای بررسی رابطه نسبت های مالی با مدیریت سود تعهدی طرح ریزی شدند و بر اساس مدل رگرسیون خطی و روش داده‌های ترکیبی مورد آزمون قرار گرفتند. جهت بررسی نسبت های مالی از ۸ نسبت مالی مهم شامل نسبت بدهی، نسبت بدهی‌های بلندمدت، نسبت جاری، نسبت آنی، کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها، سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها، نسبت موجودی نقد و شبه نقد تقسیم بر بدهی‌های جاری و نسبت گردش نقدی استفاده گردید. نتایج پژوهش حاکی از آن است که ارتباط معکوس و معنی داری بین نسبت جاری و مدیریت سود تعهدی وجود دارد، با این تفاسیر فرضیه سوم این پژوهش در سطح معنی داری ۹۵٪ رد نخواهد شد. در ادامه ارتباط معکوس و معنی دار بین نسبت کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها و مدیریت سود تعهدی وجود دارد، با این تفاسیر فرضیه پنجم این پژوهش در سطح معنی داری ۹۵٪ رد نخواهد شد. همچنین ارتباط مستقیم و معنی دار بین نسبت گردش نقدی و مدیریت سود تعهدی وجود دارد، با این تفاسیر فرضیه هشتم این پژوهش نیز در سطح معنی داری ۹۵٪ رد نخواهد شد. اما نتایج حاکی از عدم وجود ارتباط معنی دار بین سایر نسبت های مالی با مدیریت سود تعهدی می‌باشد، و لذا فرضیه های اول، دوم، چهارم، ششم و هفتم در سطح معنی داری ۹۵٪ پذیرفته نخواهند شد.

عمده‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر که احتمالاً می‌توانند تعمیم‌پذیری نتایج حاصل از پژوهش را تحت تاثیر قرار دهند عبارتند از:

با توجه به محدود بودن جامعه آماری به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، که سال مالی آن‌ها پایان اسفند ماه است، تسری نتایج به سایر شرکت‌ها باید با احتیاط انجام شود.

فقدان اطلاعات کامل در مورد برخی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران

در این پژوهش از روش حذفی سیستماتیک برای نمونه‌گیری استفاده شده است و برخی از صنایع از نمونه آماری حذف شده‌اند، لذا نتایج به دست آمده قابلیت تعمیم به تمامی صنایع را ندارد.

با توجه به نتایج به دست آمده در پژوهش، پیشنهادهایی بر مبنای یافته‌های پژوهش ارائه می‌گردد:

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود سازمان بورس اوراق بهادار و سازمان حسابرسی، مقررات و استانداردهایی برای کنترل هرچه بهتر رفتار مدیریت شرکت‌ها در انتخاب روش‌های متعدد حسابداری و مقررات دولتی که می‌تواند منجر به دستکاری سود از طریق ارقام حسابداری شود، تدوین نمایند. همچنین با توجه به اینکه نسبت جاری و نسبت کل حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها تاثیر منفی و معنادار بر مدیریت سود تعهدی دارد، لذا این فاکتورها می‌تواند عاملی برای محدود کردن رفتارهای فرصت طلبانه مدیران و کاهش آثار سوء آن بر گزارشگری مالی باشد که مدیریت سود تعهدی را کاهش می‌دهد. پیشنهاد می‌شود تحلیلگران، سرمایه‌گذاران در ارزیابی صحت گزارش‌های مالی آن‌ها به این موضوع توجه کنند.

پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی به شرح زیر ارائه شده است:

بررسی رابطه بین نسبت‌های مالی استفاده شده در پژوهش با مدیریت سود واقعی

بررسی رابطه سایر نسبت‌های مالی بر مدیریت سود تعهدی

استفاده از مدل تعدیل شده جونز جهت اندازه‌گیری مدیریت سود تعهدی و مقایسه با نتایج پژوهش حاضر

با توجه به معنی دار نبودن تاثیر برخی نسبت‌ها بر مدیریت سود تعهدی، از آنجایی که در این پژوهش فرضیه‌ها در ترکیبی از صنایع مختلف آزمون شده است لذا جهت ارائه نتایج دقیق‌تر پیشنهاد می‌شود آزمون الگوها در سطح صنایع به صورت جداگانه و برای دوره زمانی طولانی‌تری انجام شود تا در پژوهش‌های آینده، با نتایج این تحقیق مقایسه شود.

منابع

۱. پرتوی، ناصر، آبشیرینی، الهام (۱۳۹۲)، بررسی رابطه‌ی بین مدیریت واقعی سود و مدیریت حسابداری سود از دیدگاه هموارسازی سود، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۱
۲. سلطان خمسی، سحر (۱۳۹۵)، کیفیت حسابرسی مستقل و ساختار مالکیت اثر متقابل و تأثیر آن بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه محدث نوری
۳. همتی، هدی، سیرانی، محمد، محمدی، قانع (۱۳۹۴)، اثر کیفیت حسابرسی و ساختار مالکیت بر همزمانی قیمت سهام در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، سال پانزدهم، شماره ۶۱
۴. طالبی (۱۳۸۹)، ارزیابی نوع مدیریت سود و بررسی اثر ساختار مالکیت و اندازه شرکت بر روی مدیریت سودآوری آتی، پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت گروه حسابداری
۵. دستگیر، محسن، حسینی، سید احسان (۱۳۹۲)، مروری جامع بر مدیریت سود (بخش دوم)، مطالعات حسابداری و حسابرسی، سال دوم، شماره هشتم
۶. استاندارد حسابداری شماره ۲، صورت جریان وجه نقد، تجدید نظر شده ۱۳۹۵
۷. استاندارد حسابداری شماره ۶، گزارش عملکرد مالی، استانداردهای حسابداری: استانداردهای شماره ۱ تا ۳۲، نشر سازمان حسابرسی، مدیریت تدوین استانداردها، مهر ۱۳۹۴
8. Healy, P. and Palepu, K. G., (1993), "The effect of firms' financial disclosure policies on stock prices", *Accounting Horizons*, Vol. 7, PP. 1-11.
9. Kothari, S. P., Leone A. J. and Wasley C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics* 39: 163-197.